

21. Yüzyıl'da Eşitsizlikler Üzerine Bir Değerlendirme

R. Funda Barbaros*, Cemre Çakır**

Özet

1970'li yılların sonlarından itibaren uygulanmaya başlanan Neo-liberal iktisat politikalarının tüm dünyada ve Türkiye'de eşitsizlikleri arttırdığına ilişkin pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma, neo-liberal politikaların etkilerinin ortaya çıktığı 21. yüzyılda, eşitsizliklerin tüm dünyadaki seyrini bazı temel göstergeler bazında incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda eşitsizlikler; bölgesel eşitsizlik, gelir eşitsizliği ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği eksenlerinde incelenmiştir. Bölgesel eşitsizlik; İnsani Gelişmişlik Endeksi, Ekonomik Özgürlük Endeksi, Küresel Rekabet Endeksi ve Legatum Refah Endeksi'yle, gelir eşitsizliği; GSYH, kişi başına düşen GSYH, Gini katsayısı ve Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi'yle, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ise, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi, kadın iş gücüne katılım oranı ve Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu verilerine dayanılarak analiz edilmiştir.

Keywords: Bölgesel Eşitsizlik, Gelir Eşitsizliği, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Neo-Liberal Politikalar.

JEL Codes: D63, J16

An Evaluation of Inequalities in 21th Century

Abstract

There are so many articles in the literature about the neo-liberal economic policies which started to apply since the end of the 70s and caused inequalities all over the World and also in Turkey. This study aims to examine the course of inequalities around the world on the basis of some key indicators in the 21st century, when the effects of neo-liberal policies emerged. In this direction, the inequality problem is analyzed under three main topics; regional inequality, income inequality and gender inequality. Regional inequality measured and analyzed by Human Development Index, Economic Freedom Index, Global Competitiveness Index and Legatum Prosperity Index. Income inequality measured and analyzed by GDP, GDP per capita, Gini coefficient and Global Multidimensional Poverty Index. Gender inequality measured and analyzed by Gender Inequality Index, female labor force participation rate and Global Gender Gap Report.

Anahtar Kelimeler: Regional Inequality, Income Inequality, Gender Inequality, Neo-Liberal Policies.

JEL Kodları: D63, J16

* Prof. Dr., İktisat Ana Bilim Dalı, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ege Üniversitesi, e-posta: funda.barbaros@ege.edu.tr.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, İktisat Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ege Üniversitesi, e-posta: 92190000702@ogrenci.ege.edu.tr

1. Giriş

20. yüzyıl kapitalizminin son yirmi yılı küresel dünyada “Neo-liberalizm” olarak tanımlanmaktadır. Neo-liberalizmin getirdiği piyasa serbestliğiyle tüm dünyada mal ve hizmetlerin satışı çok kolaylaşmış, doğrudan sermaye akışları coğrafik olarak yayılmış ve hacim olarak artmıştır. Fakat bu yeni düzenin topluma yansımalarının büyük bir yoksulluk ve eşitsizliğe neden olduğu uzun yıllar sonra anlaşılmıştır. Neo-liberal politikalarla birlikte en zengin kesimlerin gelir ve servetlerini tekrardan tahsis etmelerinin maliyeti de olağanüstü boyutlardaki eşitsizlikler ve çağdaş dünyanın sefaleti olmuştur (Saad-Filho ve Johnston, 2014, s.25-34).

Sovyetler Birliği'nin 1989 yılında dağılmasının ardından giderek yaygınlaşan küresel kapitalist sermaye birikimiyle birlikte dünyada hem gelir düzeyinde hem de ticaret hacminde artış ortaya çıkmıştır. Ancak toplam gelir seviyesindeki artış üst gelir gruplarında refah artışına yola açarken kitlesel ölçekte yoksulluk ve açlığı arttırmıştır. Bu durum hem sosyal hem de ekonomik açıdan bireyler ve bölgeler arasında zaten var olan eşitsizlik düzeylerini daha vahim seviyelere çekmiş ve sorunu ulusal düzeyde olduğu kadar küresel düzeye çekmiştir. Bu nedenle başta Birleşmiş Milletler Teşkilatı olmak üzere pek çok uluslararası kurumda küresel çözüm arayışlarına bağlı olarak çeşitli önlemler ve politika öncelikleri belirlenmiştir. Bu çerçevede 2000 yılında Birleşmiş Milletler tarafından Binyıl Kalkınma Bildirgesi yayınlanmış ve 2015 yılına kadar ulaşılması hedeflenen “Binyıl Kalkınma Hedefi (MDG)” belirlenmiştir. Belirlenen hedefler, küresel düzeyde eşitlik, esenlik ve insan onurunun korunması için genel amaçlar ve alt hedeflerdir. 2000-2015 döneminde yürütülen çalışmalar sonucunda MDG'lerde özellikle eğitim ve sağlık alanında başarıya ulaşılması üzerine Ağustos 2015'te 193 üye ülkenin katılımıyla “Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG)” belirlenmiştir. 2015-2030 dönemini kapsayan 17 SDG öncelik; yoksulluğu ortadan kaldırmak, tehditlerle baş eden dünyayı korumak ve tüm insanlığın mutluluk, barış, eşitlik ve refah içinde yaşamasını sağlamak ve sürdürülebilir kılmak adına evrensel eylem çağrısı olarak tanımlanmıştır.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri diğer bir deyişle Küresel Hedefler'in birinci, beşinci ve onuncu maddesi bu makalenin araştırma konusuyla ilgilidir. Bunlar;

1. Hedef: Yoksulluğa Son,
5. Hedef: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği,
10. Hedef: Eşitsizliklerin Azaltılmasıdır.

Günümüzde yoksulluk, sadece az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin değil, aynı zamanda gelişmiş ülkeler için de ciddi bir sorun haline gelmiştir. Ayrıca, yoksulluk sadece ekonomik bir sorun değil, siyasal ve kültürel boyutları da olan çok yönlü bir tehdittir. Günümüz kapitalist dünyasında, zenginler çok zenginleşirken, fakirler de çok fakirleşmiştir. Bu olgu, hem bireyler arasında gelir adaletsizliği yaratmakta, hem dünya genelinde bir yoksulluğu yaygınlaştırmakta, hem de başta gelir eşitsizliği olmak üzere, sektörel ve bölgesel düzeyde eşitsizliklerin yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunlarını da derinleştirmektedir.

Dolayısıyla içinde bulunduğumuz 21. yüzyılın en önemli iktisadi, toplumsal, kültürel ve siyasal sorunu iklim krizi ve eşitsizliklerdir diyebiliriz.

Tüm bu nedenlerle bu çalışmanın amacı, küresel çapta yaşanan eşitsizlikler sorunsalını Türkiye ve seçili bazı ülkeler için; gelir, bölgesel/sektörel ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği eksenlerinde 2000-2019 dönemi itibariyle incelemektir. İncelenen dönemin 2000'li yıllardan itibaren seçilmesinin nedeni Neo-liberal politikaların küresel ölçekte uygulama sonuçlarının alınmaya başlandığı dönem olmasıdır. Bu çerçevede karşılaştırma amacıyla veri elde edilebilen bütün ülkeler analize eklenmiştir.

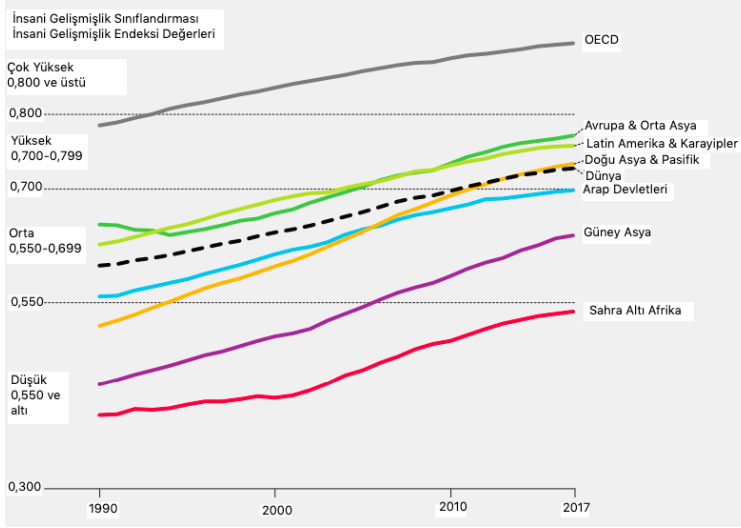
2. Bölgesel Eşitsizlikler

Dünyada, 18. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren sanayileşme sürecini İngiltere'yle birlikte erken tamamlayan ülkeler, hızla zenginleşmiştir. Öte yandan sanayileşme sürecini geç tamamlayan gelişmekte olan ülkeler ve sanayileşme sürecini tamamlayamamış az gelişmiş ülkeler, zenginleşme konusunda gelişmiş ülkelerin epey gerisinde kalmıştır. Yani bu üç gelişmişlik kategorisine mensup ülkelerin sosyal, ekonomik ve siyasi durumları arasında uçurumlar mevcuttur. Bu nedenle bölgesel gelişmişlik farklılıkları dört göstergıyla ele alınmıştır. Bunlar; İnsani Gelişme Endeksi, Ekonomik Özgürlük Endeksi, Küresel Rekabet Endeksi ve Legatum Refah Endeksi'dir.

2.1. İnsani Gelişme Endeksi

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1990 yılından beri her yıl düzenli olarak İnsani Gelişme Endeksi (HDI) yayınlanmaktadır. HDI, kişi başına düşen *Gayri Safi Milli Hasıla* ile birlikte *sağlık* ve *eğitim* gibi sosyal bileşenler de içermektedir. Dünyadaki her ülkeden yeterince veri bulabilmek adına, bu bileşenler karmaşık göstergelerle değil, yalın ve kolay ulaşılabilir göstergelerle ölçülmektedir.

21. Yüzyıl'da Eşitsizlikler Üzerine Bir Değerlendirme

Şekil 1. Ülke Gruplarına Göre İnsani Gelişmişlik Sınıflandırması, 2017

Kaynak: İnsani Gelişme Raporu, 2018

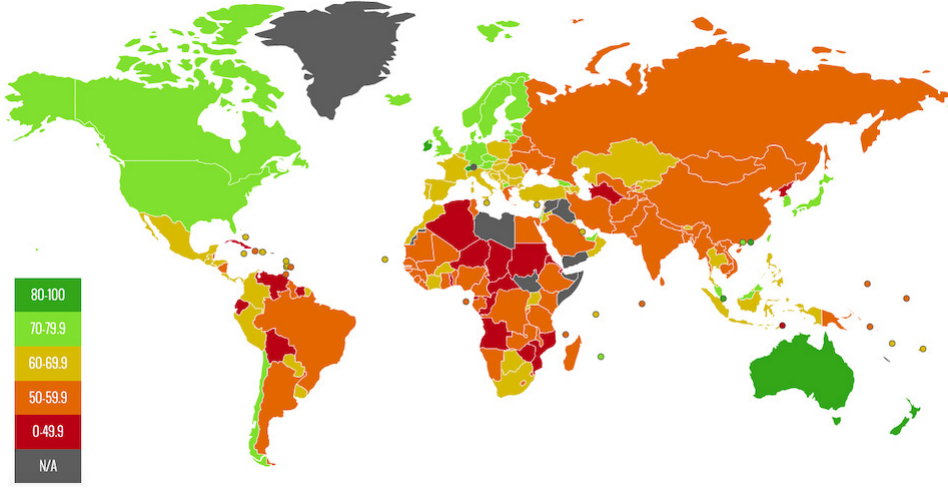
Sağlık alanındaki tek bileşen, *doğumda beklenen yaşam süresidir*. Eğitim ve bilgi alanındaki bileşenleri; *25 yaş üzeri nüfusun yıl olarak ifade edilen okula gitme süresi ve yeni doğan bebeklerden beklenen okula gitme süresinin ağırlıklı ortalamasıdır*.

Şekil 1’de, Sahra Altı Afrika bölgesinin HDI değerlerinin çok düşük olduğu; OECD ülkeleri ortalamasının ise çok yüksek olduğu görülmektedir. HDI dünya ortalaması 1990’dan 2010’a kadar düzenli bir yükselişe rağmen orta gelişmişlik düzeyinde seyrederken, 2010’da yüksek gelişmişlik düzeyinde seyretmeye başlamıştır. Sahra Altı Afrika, Güney Asya ve Arap Devletleri 28 yıllık süreçte dünya ortalamasının altında kalmıştır. Doğu Asya ve Pasifik, 2010 yılına kadar dünya ortalamasının altında kalmış fakat geçtiğimiz 8 yıllık süreçte dünya ortalamasında bir insani gelişmişlik göstermiştir. Avrupa ve Orta Asya ile Latin Amerika ve Karayipler, 28 yıllık dönemde başa baş bir ilerleme kaydetmiştir ve iki bölge de dünya ortalamasının üzerinde değerlere sahiptir.

Türkiye, 2017 yılında 188 ülke ve bölge arasında 64. sıraya yerleşerek yüksek insani gelişme kategorisinde yer almıştır. Türkiye’de doğumda beklenen yaşam süresiyle beklenen okullaşma yılı bileşenleri çok yüksek insani gelişmişlik kategorisinde yer alan ülkelere yakın; ortalama okullaşma yılı ile kişi başına GSMH bileşenlerinin çok yüksek insani gelişmişlik kategorisinde yer alan ülkelere uzak olduğu görülmektedir.

2.2. Ekonomik Özgürlük Endeksi

İnsanlık tarihi boyunca kimi insanlar ekonomik özgürlüğe sahipken, kimileriye yoksunluk çekmiştir. Buna rağmen bugün, insanlık tarihinin en zengin dönemi yaşanmaktadır.

Şekil 2 Ülkelere Göre Ekonomik Özgürlük Endeksi, 2019

Kaynak: Ekonomik Özgürlük Endeksi, 2019

Yoksulluğun azaltılması ve salgın hastalıkların önüne geçilmesi toplumun ekonomik özgürlüğü üzerine olumlu ilerlemeler sağlamıştır. Ekonomik Özgürlük Endeksi 186 ülkede 12 temel göstergelyi kapsamaktadır. Bu göstergeler; *mülkiyet hakları, yargı etkinliği, hükümet bütünlüğü, vergi yükü, hükümet harcamaları, mali sağlık, iş özgürlüğü, emek özgürlüğü, parasal özgürlük, ticaret özgürlüğü, yatırım özgürlüğü ve finansal özgürlüktür.*¹

Endeksin bütün göstergelerinin ortalaması doğrultusunda hazırlanan Şekil 2’de açıkça görülmektedir ki, Hong Kong, Singapur, Yeni Zelanda, İsviçre, Avustralya ve İrlanda ekonomik özgürlüğü en yüksek olan ilk altı ülkedir. Bu ülkeler için ekonomik olarak özgür demek mümkündür.

Bir alt kategori olarak genellikle özgür ülkeler ele alındığında, Kuzey Amerika kıtasının bir bölümüyle Şili, Avrupa kıtasının bir bölümü ve özellikle İskandinav ülkeleri, İsrail, Katar, Güney Kore, Japonya ve en çarpıcı olarak Moritüs ve Ruanda’nın bu kategoride yer aldığını söylemek mümkündür.

Türkiye bu sıralamada 64,6 değeri ile 68. sırada ve kısmen özgür kategorisinde yer almaktadır. Türkiye, Avrupa bölgesinde 44 ülke arasında 33. sırada yer almaktadır. Avrupa bölgesinde ortalamanın altında bir değere sahip olsa da dünya ortalamasının üzerindedir.

1 Ekonomik Özgürlük Endeksi, erişim adresi: <https://www.heritage.org/index/about>). Ülkeler 0 ila 100 arasında bir değer almaktadır. 80-100 ekonomik özgürlüğü temsil ederken, 0-49,9 ekonomik esareti temsil etmektedir.

2.3. Küresel Rekabet Endeksi

Küresel Rekabet Endeksi, ülkelerin rekabete açıklık derecelerini belirleyen bir endekstir ve her yıl Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanmaktadır. Endeks dört ana bileşen tarafından oluşturulmaktadır. Bunlar; *etkinleştirici çevre, beşerî sermaye, piyasalar ve inovasyon ekosistemidir*. Her bir bileşenin de altında belirleyici alt başlıklar bulunmaktadır. Etkinleştirici çevre bileşeni *kurumsal yapılanma, altyapı, bilgi ve iletişim teknolojileri ve makroekonomik ortam* alt başlıklarından oluşmaktadır. Beşerî sermaye bileşeni altında *sağlık ve beceriler* alt başlıkları bulunmaktadır. Piyasalar bileşeninin altında *mal piyasası, iş gücü piyasası, mali sistem ve pazar büyüklüğü* alt başlıkları yer almaktadır. İnovasyon ekosistemi bileşeni ise *iş dünyası dinamizmi ve inovasyon kabiliyeti* alt başlıklarını içermektedir.

Tablo 1. Küresel Rekabet Endeksi, 2018

Sıra	Ülkeler	Değer	Sıra	Ülkeler	Değer	Sıra	Ülkeler	Değer
1	Amerika Birleşik Devletleri	85,6	48	Macaristan	64,3	95	Paraguay	53,4
2	Singapur	83,5	49	Moritus	63,7	96	Guatemala	53,4
3	Almanya	82,8	50	Bahreyn	63,6	97	Kırgızistan	53
4	İsviçre	82,6	51	Bulgaristan	63,6	98	El Salvador	52,8
5	Japonya	82,5	52	Romanya	63,5	99	Moğolistan	52,7
6	Hollanda	82,4	53	Uruguay	62,7	100	Namibya	52,7
7	Hong Kong	82,3	54	Kuveyt	62,1	101	Honduras	52,5
8	Birleşik Krallık	82	55	Kosta Rika	62,1	102	Tacikistan	52,2
9	İsveç	81,7	56	Filipinler	62,1	103	Bangladeş	52,1
10	Danimarka	80,6	57	Yunanistan	62,1	104	Nikaragua	51,5
11	Finlandiya	80,3	58	Hindistan	62	105	Bolivya	51,4
12	Kanada	79,9	59	Kazakistan	61,8	106	Gana	51,3
13	Tayvan	79,3	60	Kolombiya	61,6	107	Pakistan	51,1
14	Avustralya	78,9	61	Türkiye	61,6	108	Ruanda	50,9
15	Kore Cumhuriyeti	78,8	62	Bruney	61,4	109	Nepal	50,8
16	Norveç	78,2	63	Peru	61,3	110	Kamboçya	50,2
17	Fransa	78	64	Panama	61	111	Yeşil Burun Adaları	50,2
18	Yeni Zelanda	77,5	65	Sırbistan	60,9	112	Laos	49,3
19	Lüksemburg	76,6	66	Gürcistan	60,9	113	Senegal	49
20	İsrail	76,6	67	Güney Afrika	60,8	114	Fildişi Sahili	47,6
21	Belçika	76,6	68	Hırvatistan	60,1	115	Nijerya	47,5
22	Avusturya	76,3	69	Azerbaycan	60	116	Tanzanya	47,2
23	İrlanda	75,7	70	Ermenistan	59,9	117	Uganda	46,8
24	İzlanda	74,5	71	Karadağ	59,6	118	Zambiya	46,1
25	Malezya	74,4	72	Brezilya	59,5	119	Gambiya	45,5
26	İspanya	74,2	73	Ürdün	59,3	120	Esvatini	45,3
27	Birleşik Arap Emirlikleri	73,4	74	Seyşeller	58,5	121	Kamerun	45,1

28	Çin	72,6	75	Fas	58,5	122	Etiyopya	44,5
29	Çek Cumhuriyeti	71,2	76	Arnavutluk	58,1	123	Benin	44,4
30	Katar	71	77	Vietnam	58,1	124	Burkina Faso	43,9
31	İtalya	70,8	78	Trinidad ve Tobago	57,9	125	Mali	43,6
32	Estonya	70,8	79	Jamaika	57,9	126	Gine	43,2
33	Şili	70,3	80	Lübnan	57,7	127	Venezuela	43,2
34	Portekiz	70,2	81	Arjantin	57,5	128	Zimbabve	42,6
35	Slovenya	69,6	82	Dominik Cumhuriyeti	57,4	129	Malavi	42,4
36	Malta	68,8	83	Ukrayna	57	130	Lesotho	42,3
37	Polonya	68,2	84	Makedonya	56,6	131	Moritanya	40,8
38	Tayland	67,5	85	Sri Lanka	56	132	Liberya	40,5
39	Suudi Arabistan	67,5	86	Ekvador	55,8	133	Mozambik	39,8
40	Litvanya	67,1	87	Tunus	55,6	134	Sierra Leone	38,8
41	Slovak Cumhuriyeti	66,8	88	Moldova	55,5	135	Dem. Kongo Cum.	38,2
42	Letonya	66,2	89	İran İslam Cumhuriyeti	54,9	136	Burundi	37,5
43	Rusya Federasyonu	65,6	90	Botsvana	54,5	137	Angola	37,1
44	Kıbrıs	65,6	91	Bosna Hersek	54,2	138	Haiti	36,5
45	Endonezya	64,9	92	Cezayir	53,8	139	Yemen	36,4
46	Meksika	64,6	93	Kenya	53,7	140	Çad	35,5
47	Umman	64,4	94	Mısır	53,6			

Kaynak: Küresel Rekabet Raporu, 2018

Güncel durum değerlendirilmesine göre ülkelerin rekabetçilik değerleri arasında ciddi bir uçurum bulunmaktadır. Bu açıklığın daha da artması riski de devam etmektedir. Birçok ülke teknolojiye dayalı ekonomik büyüme konusunda çok geri kalmıştır. Bunun sebepleri ise kurumlar, altyapı ve becerilerdeki yetersizliklerdir.

Endeks incelendiğinde, rekabet gücü en yüksek olan ülkelerin özellikle teknolojiye erişim ve teknoloji üretimi konusunda öncü ülkeler olduğu, son ülkelerin ise teknoloji ihtiyacını karşılamada ötesinde temel ihtiyaçları karşılama konusunda bile yetersiz olan ülkeler olduğu görülmektedir. Sıralamanın sonunda yer alan ülkelerin değerlerinin bu şekilde olması bir tesadüf değildir ve problemi çözmek için önce en temel problemlerin çözülmesi gerekmektedir. Türkiye ise yüksek enflasyon ve borç dinamikleri nedeniyle 61. sırada yer almaktadır. Makroekonomik ortamdaki istikrarsızlık Türkiye'nin rekabet gücünü olumsuz etkilemektedir.

2.4. Legatum Refah Endeksi

Uluslararası Düşünce Kurulu Legatum Enstitüsü tarafından yayınlanan Refah Endeksi dokuz bileşen doğrultusunda ülkelerin refah düzeylerini ölçmektedir. Bu bileşenler; *ekonomik kalite, iş çevresi, yönetim, kişisel özgürlükler, sosyal sermaye, emniyet ve güvenlik, eğitim, sağlık ve doğal çevre*dir. Dolayısıyla Legatum Refah Endeksi, ülkelerin sosyal gelişmişlik tabanlı refah düzeylerini ölçmektedir. Her bir ülke için ayrı ayrı tüm bileşenlere göre sıralama yapılmış ve bunların ağırlıklı ortalaması alınarak genel sıralama belirlenmiştir.

Tablo 2 Legatum Refah Endeksi, 2018

Sıra	Ülkeler	Sıra	Ülkeler	Sıra	Ülkeler
1	Norveç	51	Bahreyn	101	Tacikistan
2	Yeni Zelanda	52	Yunanistan	102	Tunus
3	Finlandiya	53	Arjantin	103	Fas
4	İsviçre	54	Jamaika	104	Tanzanya
5	Danimarka	55	Makedonya	105	Zambiya
6	İsveç	56	Sırbistan	106	Senegal
7	Birleşik Krallık	57	Kolombiya	107	Lübnan
8	Kanada	58	Karadağ	108	İran
9	Hollanda	59	Meksika	109	Bangladeş
10	İrlanda	60	Peru	110	Malavi
11	İzlanda	61	Paraguay	111	Ukrayna
12	Lüksemburg	62	Filipinler	112	Cibuti
13	Avustralya	63	Dominik Cumhuriyeti	113	Laos
14	Almanya	64	Arnavutluk	114	Lesoto
15	Avusturya	65	Brezilya	115	Burkina Faso
16	Belçika	66	Kuveyt	116	Cezayir
17	ABD	67	Sri Lanka	117	Liberya
18	Slovenya	68	Güney Afrika	118	Zimbabve
19	Malta	69	Umman	119	Benin
20	Fransa	70	Namibya	120	Mozambik
21	Singapur	71	Ekvador	121	Komoros
22	Hong Kong	72	Belize	122	Mısır
23	Japonya	73	Kazakistan	123	Togo
24	Portekiz	74	Tayland	124	Sierra Leone
25	İspanya	75	Moğolistan	125	Madagaskar

26	Estonya	76	Guyana	126	Venezuela
27	Çekya	77	Nikaragua	127	Uganda
28	Kıbrıs	78	Kırgızistan	128	Fildişi Sahilleri
29	Moritus	79	Honduras	129	Nijerya
30	Uruguay	80	Gürcistan	130	Svaziland
31	Kosta Rika	81	Vietnam	131	Kamerun
32	Slovakya	82	Çin	132	Gabon
33	Polonya	83	Botsvana	133	Libya
34	İtalya	84	Gana	134	Gine
35	Güney Kore	85	Guatemala	135	Mali
36	Litvanya	86	Suudi Arabistan	136	Pakistan
37	İsrail	87	Bolivya	137	Etiyopya
38	Şili	88	Ermenistan	138	Kongo
39	Birleşik Arap Emirlikleri	89	Beyaz Rusya	139	Nijer
40	Letonya	90	Nepal	140	Burundi
41	Hırvatistan	91	Ürdün	141	Angola
42	Macaristan	92	El Salvador	142	Moritanya
43	Panama	93	Türkiye	143	Irak
44	Malezya	94	Hindistan	144	Dem. Kongo Cum.
45	Romanya	95	Ruanda	145	Sudan
46	Katar	96	Rusya	146	Çad
47	Bulgaristan	97	Kenya	147	Yemen
48	Trinidad ve Tobago	98	Moldova	148	Orta Afrika Cumhuriyeti
49	Endonezya	99	Azerbaycan	149	Afganistan
50	Surinam	100	Kamboçya		

Kaynak: Legatım Enstitüsü (Erişim tarihi: 13.08.2019)

Endeks, ekonomik refah ile sosyal refah düzeyi arasındaki karşılıklı ilişkiyi göstermesi açısından önemlidir ve yukarıdaki tablo göstermektedir ki iktisadi refah açısından gelişmiş ülkeler genellikle sosyal refah açısından da gelişmiş ülke kategorisinde yer almaktadırlar. Nitekim endeksin tüm değişkenlerinde ilk sırayı Norveç alırken, Afganistan son sırada yer almaktadır. Türkiye 149 ülke arasında 93. sırada yer almaktadır. Bir önceki yıl ise Türkiye 88. sırada yer almaktaydı. Türkiye sadece ekonomik kalite ve sağlık bileşeninde dünya ortalamasının üzerinde yer almaktadır. Özellikle kişisel özgürlük ve emniyet ve güvenlik bileşenlerinde dünya ortalamasının altında kalmıştır.

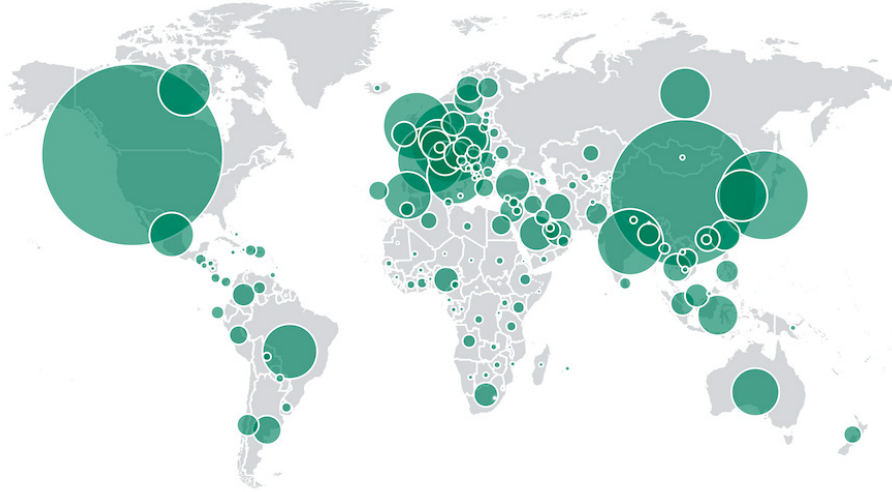
3. Gelir Eşitsizliği

Bir ülke belirli bir dönemde mal ve hizmet üretimi ve başka ülkelerle gerçekleştirdiği ticaret yoluyla gelir transferi sağlaması gibi yollarla zenginleşebilir, yani ülkenin GSYH'sinde bir artış gözlenebilmektedir. Fakat bu zenginleşme, o ülkede yaşayan bireylerin hepsinin refah seviyelerinin arttığı anlamına gelmemektedir. Yani gelir eşitsizliği diye bilinen kavram, bir ekonomide ortaya çıkan gelirin oyunculara eşit paylaştırılmadığını göstermektedir. Bu çalışmada gelir eşitsizliği dört gösterge ile ölçülmüştür. Bunlar; gayri safi yurtiçi hasıla, kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla, Gini Endeksi ve Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi'dir.

3.1. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

Bir ülkede belirli bir zaman dilimi içerisinde üretilen mal ve hizmetlerin bütünü sayısal ifadesi olan Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ülkeden ülkeye büyük farklılıklar göstermektedir. Her ürünün katma değeri birbirinden farklıdır. Aslında GSYH nicel bir büyüklük gibi görünse de aynı zamanda nitel bir büyüklüktür. Çünkü ülkelerin GSYH değerlerini birbirinden ayıran tek fark üretim miktarı değil, aynı zamanda üretilen ürünün katma değeridir. Katma değeri yüksek ürünlerin GSYH içindeki payı da o kadar yüksektir. Bu nedenle teknoloji yoğun üretim miktarı GSYH değerini oldukça yükseltmektedir.

GSYH, ülkeler arası gelir eşitsizliğini ölçmekte kullanılan elverişli bir yöntemdir. Şekil 3'teki balonlar ülkelerin GSYH büyüklüklerini resmetmektedir ve bu balonlar arasındaki farklılıklar, ülkeler arası gelir eşitsizliğini net bir şekilde göstermektedir.

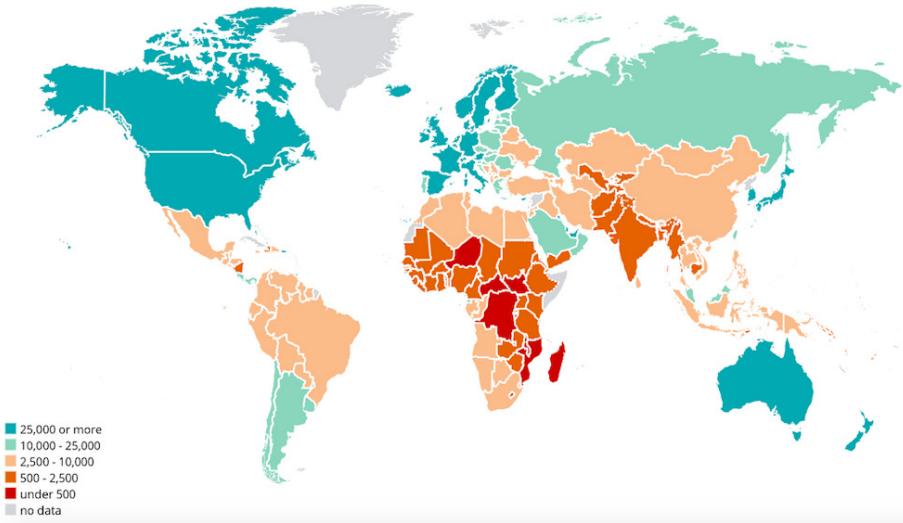
Şekil 3 GSYH, 2018 (Cari, ABD milyar \$)

Kaynak: Uluslararası Para Fonu, (Erişim tarihi: 15.08.2019)

Şekil 3'te açıkça görülmektedir ki, ABD 20,494 trilyon \$ ve ardından Çin 13,41 trilyon \$'la Dünya GSYH'sinde en yüksek paya sahip iki ülkedir. Bu iki ülkeyi Japonya 4,97 trilyon \$'la ve Almanya 4 trilyon \$'la takip etmektedir. Bu ülkeler dünyadaki toplam GSYH'nin içinde en büyük paya sahip dört ülkedir. Dört ülkenin toplam GSYH'si dünyanın geri kalan ülkelerinin GSYH'sinin yarısıdır. 2018 yılında Türkiye'nin GSYH'si ise 766,43 milyar \$'dır. Türkiye, dünyanın GSYH açısından en büyük yirmi ekonomi arasında yer almasına rağmen ilk dört ülkenin gelir seviyesinin oldukça altında kalmaktadır.

3.2. Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

Kişi başına GSYH, bir ülkenin GSYH'sinin o ülkenin nüfusuna bölünerek elde edilen sayısal değerdir. Kişi başına GSYH, ülkelerin kendi içindeki gelir eşitsizliğini ölçmekte kullanılan etkili bir yöntemdir. Bir ülkenin nüfusu ne kadar artarsa ve GSYH'de değişim olmazsa payda arttığı için ülkedeki kişi başına gelir de aynı oranda düşecektir.

Şekil 4 Kişi Başına GSYH, 2018 (Cari, ABD \$)

Kaynak: Uluslararası Para Fonu (Erişim tarihi: 15.08.2019)

Şekil 4'te görüldüğü gibi dünyanın belirli bölgelerinde kişi başına GSYH çok yüksekken, belirli bölgelerde kişi başına GSYH oldukça düşüktür. Kuzey Amerika'nın büyük bir bölümü, Avustralya, Avrupa'nın büyük bir bölümüyle Rusya Federasyonu, Japonya, Şili ve Arjantin, Arap yarımadasının bir bölümü 10,000\$ ve üzeri kişi başına GSYH'ye sahiptir. Öte yandan Afrika kıtasının büyük bir çoğunluğu ve Güney Asya'nın bir bölümü 500\$'ın altında kişi başına GSYH'ye sahiptir. Dünyadaki ülkelerin büyük bir bölümünün kişi başına düşen geliri 10.000\$'ın altında olduğu anlaşılmaktadır. 10.000\$'ın üzerinde kişi

21. Yüzyıl'da Eşitsizlikler Üzerine Bir Değerlendirme

başına düşen gelire sahip ülkeler özellikle sanayileşmiş ülkelerdir. Dünyada kişi başına düşen gelirin düşük olmasının gelir eşitsizliğinin temeli olduğu anlaşılmaktadır.

3.3. Gini Katsayısı

Resmi eşitsizlik raporlarında gelir dağılımını ölçmekte sıklıkla başvurulanan metot Gini endeksidir. Dünya Eşitsizlik Veritabanı'nın (WID), 2018 Dünya Eşitsizlik Raporu'nda Gini endeksi şu şekilde tanımlanmıştır; "Gini, teknik açıdan, bireylerin gelir ya da servetleri arasındaki ortalama mesafeye karşılık gelir. Gini endeksi sıklıkla zaman ve mekân sınırı olmadan eşitsizliğin karşılaştırılmasını sağlayan makul, sentetik bir araç olarak tanıtılır" (Alvaredo vd, 2019, s.23-29).

Tablo 3 Ülkelerin Gini Değerleri (2010-2017 yılları arası en güncel veriler)

Sıra	Ülkeler	Değer	Sıra	Ülkeler	Değer	Sıra	Ülkeler	Değer
1	Azerbaycan	16,6	52	Kanada	34	103	Fildişi Sahilleri	41,5
2	Ukrayna	25	53	Kıbrıs	34	104	Türkiye	41,9
3	Slovenya	25,4	54	Tacikistan	34	105	Papua Y. Gine	41,9
4	İzlanda	25,6	55	Sierra Leone	34	106	Samoa	42
5	Çekya	25,9	56	Letonya	34,2	107	Dem. Kongo	42,1
6	Moldova	26,3	57	Nijer	34,3	108	Çin	42,2
7	Slovakya	26,5	58	Filistin	34,4	109	Gabon	42,2
8	Kırgızistan	26,8	59	Avustralya	34,7	110	Arjantin	42,4
9	Kazakistan	26,9	60	İtalya	34,7	111	Gana	42,4
10	Belarus Cum.	27	61	Vietnam	34,8	112	Madagaskar	42,6
11	Finlandiya	27,1	62	Hindistan	35,1	113	Angola	42,7
12	Norveç	27,5	63	Burkina Faso	35,3	114	Nijerya	43
13	Cezayir	27,6	64	Sudan	35,4	115	Togo	43,1
14	Belçika	27,7	65	Portekiz	35,5	116	Zimbabve	43,2
15	Danimarka	28,2	66	Makedonya	35,6	117	Çad	43,3
16	Romanya	28,3	67	Moritus	35,8	118	Meksika	43,4
17	Sırbistan	28,5	68	Tunus	35,8	119	Peru	43,8
18	Doğu Timor	28,7	69	Gambiya	35,9	120	Cibuti	44,1
19	Malta	29	70	Yunanistan	36	121	Bolivya	44,6
20	Arnavutluk	29	71	İspanya	36,2	122	Ekvador	45
21	İsveç	29,2	72	Fiji Adaları	36,4	123	Dominik Cum.	45,3
22	Hollanda	29,3	73	Laos	36,4	124	Komorlar	45,3
23	Irak	29,5	74	Gürcistan	36,5	125	Malavi	45,5
24	Macaristan	30,4	75	Yemen	36,7	126	Nikaragua	46,2
25	Avusturya	30,5	76	Kiribati	37	127	Malezya	46,3
26	Pakistan	30,7	77	Solomon	37,1	128	Güney Sudan	46,3
27	Hırvatistan	30,8	78	Litvanya	37,4	129	Kamerun	46,6

28	Sao Tome ve P.	30,8	79	Bulgaristan	37,4	130	Seyşeller	46,8
29	Lüksemburg	31,2	80	Tonga	37,5	131	Venezuela	46,9
30	Kore Cum.	31,6	81	Vanuatu	37,6	132	Yeşil Burun	47,2
31	Almanya	31,7	82	Rusya Fed.	37,7	133	Şili	47,7
32	Polonya	31,8	83	Taylan	37,8	134	Benin	47,8
33	Lübnan	31,8	84	Tanzanya	37,8	135	Paraguay	47,9
34	Mısır	31,8	85	Myanmar	38,1	136	Guatemala	48,3
35	İrlanda	31,9	86	Maldivler	38,4	137	Kenya	48,5
36	Karadağ	31,9	87	Burundi	38,6	138	Kosta Rika	48,7
37	Japonya	32,1	88	İran İslam C.	38,8	139	Kongo	48,9
38	Moğolistan	32,3	89	Butan	38,8	140	Honduras	50
39	Bangladeş	32,4	90	Etiyopya	39,1	141	Panama	50,4
40	İsviçre	32,5	91	Endonezya	39,5	142	Ruanda	50,4
41	Ermenistan	32,5	92	Uruguay	39,7	143	Gine-Bissau	50,7
42	Moritanya	32,6	93	Sri Lanka	39,8	144	Kolombiya	50,8
43	Fransa	32,7	94	El Salvador	40	145	Brezilya	51,3
44	Estonya	32,7	95	Filipinler	40,1	146	Esvatini	51,5
45	Bosna Hersek	32,7	96	Mikronezya	40,1	147	Mozambik	54
46	Nepal	32,8	97	Senegal	40,3	148	Lesoto	54,2
47	Mali	33	98	Fas	40,7	149	Orta Afrika	56,2
48	Birleşik Krallık	33,2	99	Uganda	41	150	Zambiya	57,1
49	Liberya	32,2	100	Haiti	41,1	151	Botsvana	60,5
50	Ürdün	32,7	101	İsrail	41,4	152	Namibya	61
51	Gine	32,7	102	ABD	41,5	153	Güney Afrika	63

Kaynak: UNDP İnsani Gelişme Raporu, 2018

Daha önce de belirtildiği gibi, bir ülkenin GSYH'si ya da kişi başına GSYH'sinin çok yüksek olması, o ülkede yaşayan bireylerin GSYH'den eşit bir şekilde pay aldığını göstermemektedir. Bu nedenle, Gini sıralamasıyla GSYH ve kişi başına GSYH sıralamaları tam paralellik göstermemektedir. Örneğin, Azerbaycan Gini endeksinde birinci sırada yer alırken, Azerbaycan'ın kişi başına GSYH'si 2.500-10.000\$ bandındadır. Bir diğer örnek, GSYH içinde en çok paya sahip ülke olan Amerika Birleşik Devletleri'nin Gini katsayısı 41,5'tir. Bu da ülkedeki gelir dağılımının adaletten uzaklaştığını gösterir. İsveç, Norveç, Finlandiya ve Danimarka gibi Kuzey Avrupa ülkeleri, hem kişi başına GSYH'nin yüksek olduğu hem de gelir dağılımının adaletli olduğu ülkelerdendir. Türkiye'yi ise 41,9 ile yüksek adaletsizlik yaşanan ülkeler arasında sayabilmek mümkündür. Türkiye 153 ülke içinde 104'üncü sırada yer almaktadır.

Türkiye'de gelir dağılımı araştırmaları, 1990'lardan beri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması adıyla Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılmaktadır. En güncel haber bülteni olan Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2016 raporuna göre; "En yüksek eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine sahip yüzde 20'lik grubun toplam gelirden

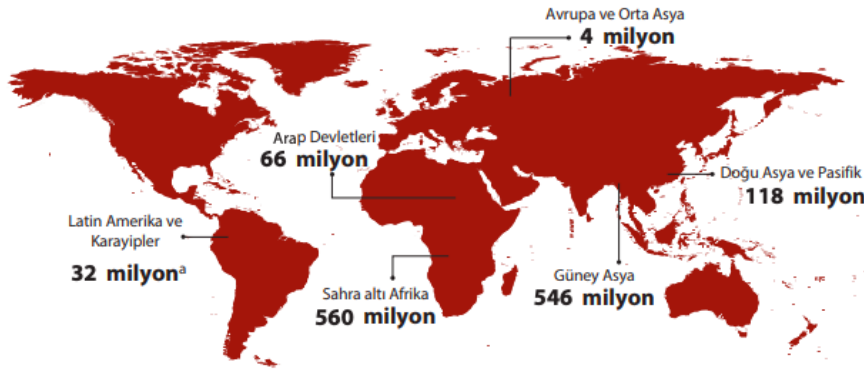
21. Yüzyıl'da Eşitsizlikler Üzerine Bir Değerlendirme

aldığı pay bir önceki yıla göre 0,2 puan artarak %47,4'e, en düşük gelire sahip yüzde 20'lik grubun aldığı pay 0,1 puan artarak %6,3'e yükselmiştir. Toplumun en zengin %20'sinin gelirinin en yoksul %20'sinin gelirine oranı şeklinde hesaplanan P80/P20 oranı ise 7,7'den 7,5'e düşmüştür" (Türkiye İstatistik Kurumu, 2017). Bu sonuçlara bakıldığında son iki yılda Türkiye'de çok radikal bir biçimde olmasa da en zengin gelir grubuyla en fakir gelir grubu oranında bir iyileşme yaşanmış, yani gelir dağılımı biraz da olsa adalet kazanmıştır demek mümkündür.

Araştırmanın bir diğer sonucuna göre gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmekte iyi bir yöntem olan Gini katsayısı 2016 yılında 0,404 olarak belirlenmiş, 2017 yılı için 0,405 olarak tahmin edilmiştir. Türkiye'nin Gini değeriyle ilgili en eski veri 2002 yılına aittir. 2002 yılı verilerine göre Gini katsayısı 0,440 ölçülmüştür. 15 yıllık süreçte yalnızca 0,035 puanlık bir düşük yeterince kayda değer bir düşüş değildir. "Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50'si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre, yoksulluk oranı bir önceki yıla göre 0,8 puanlık düşüş ile %13,5 olarak gerçekleşmiştir" (TÜİK, 2017).

3.4. Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayınlanan "2018 Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi" sonuçlarına göre; dünyada 1,3 milyar yoksul birey bulunmaktadır. Çok boyutlu yoksul bireylerin %83'ü Sahra altı Afrika ve Güney Asya'da yaşamaktadır. Yoksul bireylerin %46'sı aşırı yoksul kategorisinde yaşamaktadır. Bununla birlikte, yoksul bireylerin üçte ikisi orta gelirli ülkelerde yaşamaktadır. Ayrıca çok boyutlu yoksul bireylerin yarısının çocuk olması problemin ciddiyetini göstermektedir.

Şekil 5 Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi, 2018

Kaynak: UNDP – 2018 Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (Erişim tarihi: 07.09.2019)

Endeks, yoksulluğu üç boyutta ele almaktadır: Sağlık, eğitim ve yaşam standartları.

Beslenme, çocuk ölümleri, okullaşma süresi, okula devamlılık, pişirme yakıtına erişim, içme suyu erişim, barınma ve elektrik kullanımı gibi göstergelerle ülke ve birey bazında yoksulluk dereceleri ölçümlenmektedir. Türkiye, 4 milyon çok boyutlu yoksul birey barındıran Avrupa ve Orta Asya bölgesinde yer almaktadır. Bu bölge, diğer bölgelere oranla en az çok boyutlu yoksul birey barındıran bölgedir.

4. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Toplumsal cinsiyet ve kısaca cinsiyet olarak bilinen biyolojik cinsiyet gerçekte çok farklı kavramlardır. Bedenin cinsiyeti, doğuştan var olmaktadır. Doğurgan ya da doğurtan, kadın ya da erkek olmak tamamen biyolojik cinsiyet kavramıyla ilgilidir. Öte yandan kadınlık veya erkeklik, toplumun bireylere kazandırdığı yahut empoze ettiği bir sıfattır. Dünya Sağlık Örgütü toplumsal cinsiyeti “kadın ve erkeklerin toplumsal olarak yapılandırılmış özellikleri” şeklinde tanımlamıştır.² Bu çalışmada toplumsal cinsiyet eşitsizliği üç göstergıyla analiz edilmiştir. Bunlar; Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi, kadının iş gücüne katılım oranı ve Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu’dur.

4.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi UNDP tarafından her yıl yayınlanan İnsani Gelişme Raporu’nda yer alan bir endekstir. Endeksin temel boyutları *sağlık, güçlendirme ve emek piyasası*dır. Sağlık boyutunun bileşenleri *gebelikte anne ölüm oranı* ve *ergen doğurganlık oranı*dır. Bu iki bileşen *kadın üreme sağlığı* endeksini oluşturur. Dünyanın birçok yerinde kadın ve erkeğin sağlık durumları birbirinden farklıdır. Bir diğer boyut olan *güçlendirme ya da yetkilendirmenin* göstergeleri *en az ortaöğretimini tamamlamış kadın ve erkek nüfusuyla parlamentodaki kadın ve erkek koltuk payları*dır. Eğitime erişimde de kadın ve erkek arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Parlamentodaki koltuk payları da bireylerin ülke yönetiminde yani üst mercilerde nasıl rol oynadıklarını ya da oynayıp oynamadıklarını göstermektedir.

Son boyut olarak *işgücü piyasası*, kadın ve erkek işgücüne katılım oranı göstergesinin ana başlığıdır. Bu gösterge ayrı ayrı olmak üzere *kadın ve erkek işgücü piyasası* endekslerini türetir. Bütün bu endekslerin birleşimi sonucu ortaya Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi çıkmaktadır.³ İnsani gelişmişlik düzeyi en yüksek olan ülkelerde dahi kadınların işgücüne katılım oranı, erkeklerin işgücüne katılım oranlarından daha düşüktür. Bu fark, insani gelişmiş ülkelerde oldukça azken, insani gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkelerde oldukça fazladır.

2 Dünya Sağlık Örgütü (Erişim adresi: <https://www.who.int/gender-equity-rights/understanding/gender-definition/en/>)

3 Endekste değerler 0 ile 1 arasında belirlenmektedir. Değer 0’a yaklaşıpça eşitsizlik azalmakta, 1’ye yaklaşıpça değer artmaktadır.

Tablo 4 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi, 2018

Sıra	Ülkeler	Değer	Sıra	Ülkeler	Değer	Sıra	Ülkeler	Değer
1	İsviçre	0,039	55	Ermenistan	0,262	108	Ürdün	0,460
2	Danimarka	0,040	56	Umman	0,264	109	Laos	0,461
3	İsveç	0,044	57	Kuveyt	0,270	110	Honduras	0,461
4	Hollanda	0,044	58	Uruguay	0,270	111	İran	0,461
5	Belçika	0,048	59	Özbekistan	0,274	112	Panama	0,461
6	Norveç	0,048	60	Barbados	0,284	113	Paraguay	0,467
7	Slovenya	0,054	61	Ukrayna	0,285	114	Burundi	0,471
8	Finlandiya	0,058	62	Malezya	0,287	115	Namibya	0,472
9	İzlanda	0,062	63	Tunus	0,298	116	Kamboçya	0,473
10	Kore	0,063	64	Kosta Rika	0,300	117	Butan	0,476
11	Lüksemburg	0,066	65	Moğolistan	0,301	118	Nepal	0,480
12	Singapur	0,067	66	Küba	0,301	119	Fas	0,482
13	Avusturya	0,071	67	Vietnam	0,304	120	Guatemala	0,493
14	Almanya	0,072	68	Romanya	0,311	121	Etiyopya	0,502
15	İspanya	0,080	69	Tacikistan	0,317	122	Guyana	0,504
16	Fransa	0,083	70	Türkiye	0,317	123	Irak	0,506
17	Kıbrıs	0,085	71	Azerbaycan	0,318	124	Senegal	0,515
18	İtalya	0,087	72	Şili	0,319	125	Zambiya	0,517
19	Portekiz	0,088	73	Trinidad ve T.	0,324	126	Uganda	0,523
20	Kanada	0,092	74	Saint Lucia	0,333	127	Hindistan	0,524
21	İsrail	0,098	75	Bahamalar	0,340	128	Gabon	0,534
22	Japonya	0,103	76	Meksika	0,343	129	Zimbabve	0,534
23	Avustralya	0,109	77	Maldivler	0,343	130	Tanzanya	0,537
24	İzlanda	0,109	78	Gürcistan	0,350	131	Sao Tome ve Prin.	0,538
25	Bir. Krallık	0,116	79	Fiji Adaları	0,352	132	Gana	0,538
26	Yunanistan	0,120	80	Sri Lanka	0,354	133	Pakistan	0,541
27	Estonya	0,122	81	Arjantin	0,358	134	Bangladeş	0,542
28	Litvanya	0,123	82	Samoa	0,365	135	Lesoto	0,544
29	Hırvatistan	0,124	83	Peru	0,368	136	Suriye	0,547
30	Çekya	0,124	84	Moritus	0,373	137	Kenya	0,549
31	Beyaz Rusya	0,130	85	Lübnan	0,381	138	Mozambik	0,552
32	Polonya	0,132	86	Ruanda	0,381	139	Sudan	0,564
33	Karadağ	0,132	87	Kolombiya	0,383	140	Togo	0,567
34	Yeni Zelanda	0,136	88	Ekvador	0,385	141	Kamerun	0,569
35	Makedonya	0,149	89	Belize	0,386	142	Esvatini	0,569
36	Çin	0,152	90	Güney Afrika	0,389	143	Kongo	0,578
37	Bosna Hersek	0,166	91	Kırgızistan	0,392	144	Haiti	0,601
38	Libya	0,170	92	El Salvador	0,392	145	Burkina Faso	0,610
39	Slovakya	0,180	93	Tayland	0,393	146	Benin	0,611
40	Sırbistan	0,181	94	Brezilya	0,407	147	Moritanya	0,617

41	ABD	0,189	95	Jamaika	0,412	148	Malavi	0,619
42	Letonya	0,196	96	Tonga	0,416	149	Gambiya	0,623
43	Kazakistan	0,197	97	Filipinler	0,427	150	Sierra Leone	0,645
44	Katar	0,206	98	Botsvana	0,434	151	Nijer	0,649
45	Malta	0,216	99	Surinam	0,441	152	Dem. Kongo Cum.	0,652
46	Bulgaristan	0,217	100	Cezayir	0,442	153	Afganistan	0,653
47	Bahreyn	0,222	101	Mısır	0,449	154	Liberya	0,656
48	Moldova	0,226	102	Bolivya	0,450	155	Fildişi Sahilleri	0,663
49	BAE	0,232	103	Dominik	0,451	156	Orta Afrika Cum.	0,673
50	S. Arabistan	0,234	104	Endonezya	0,453	157	Mali	0,678
51	Bruney	0,236	105	Venezuela	0,454	158	Çad	0,708
52	Arnavutluk	0,238	106	Myanmar	0,456	159	Papua Yeni Gine	0,741
53	Rusya	0,257	107	Nikaragua	0,456	160	Yemen	0,834
54	Macaristan	0,259						

Kaynak: UNDP İnsani Gelişmişlik Raporu, 2018

İsviçre, toplumsal cinsiyet eşitliği en yüksek olan ülke iken, Yemen ise toplumsal cinsiyet eşitsizliği en yüksek olan ülkedir. Tablo 4'ün üst sıralarında genellikle Avrupa ülkeleri yer alırken, alt sıralarında ise genellikle Afrika ülkeleri yer almaktadır. Afrika ülkelerinin özellikle sağlık koşullarının Avrupa ülkelerinin gerisinde olması, onları listenin sonlarına taşıyan sebeplerin başında gelmektedir. Aslında başından beri anlatılmak istendiği gibi bu bir kısır döngüdür. Sağlık imkânlarının yetersiz olması, temiz suya erişimin kısıtlı olması, eğitim imkânlarının yetersiz olması gibi birçok sebep Afrika ülkelerinin bütün endekslerde sonlarda olmasını beraberinde getirmektedir.

Türkiye bu endekte 0,317 puanla 70. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin listenin ortalarında yer almasının temel sebepleri arasında sağlık hizmetlerine erişimdeki eşitsizlikler değildir. Eğitim ve işgücüne katılım oranlarındaki dengesizlikler Türkiye'yi bu seviyeye taşımaktadır.

4.2. Kadın İşgücüne Katılım Oranı

Kadın işgücüne katılım oranı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ölçmekte kullanılan yaygın bir yöntemdir fakat tek başına yeterli değildir çünkü kadın iş gücüne katılım oranı, o ülkede yaşayan kadın ve erkeklerin eşit olduğunu tek başına göstermez. Ülkenin yoksulluk düzeyinin yüksek olması da kadınların işgücü piyasasında etkin rol almalarına neden olmaktadır.

Tablo 5 Kadın İşgücüne Katılım Oranı Ülke Sıralaması
(2010-2017 yılları arası en güncel veriler, %)

Sıra	Ülkeler	Oran	Sıra	Ülkeler	Oran	Sıra	Ülkeler	Oran
1	Zimbabve	89,41	62	Kolombiya	56,74	123	Karadağ	47,45

21. Yüzyıl'da Eşitsizlikler Üzerine Bir Değerlendirme

2	Madagaskar	85,59	63	Guam	56,50	124	Esvatini	47,13
3	Solomon	83,90	64	Brunei	56,49	125	Sırbistan	46,69
4	Bermuda	81,00	65	Sierra Leone	56,34	126	Kosta Rika	46,37
5	Cayman Adaları	80,98	66	Nauru	56,15	127	Mikronezya	46,19
6	Tanzanya	80,13	67	Karayipler	56,10	128	Romanya	45,89
7	Burundi	79,83	68	Uruguay	56,07	129	Kırgızistan	45,88
8	Man Adası	79,77	69	Butan	55,94	130	El Salvador	45,74
9	Nepal	79,70	70	Avusturya	55,91	131	Honduras	45,61
10	İzlanda	78,90	71	Almanya	55,89	132	Hırvatistan	45,57
11	Mozambik	78,14	72	Litvanya	55,83	133	Angola	45,43
12	Kamboçya	75,91	73	Ukrayna	55,67	134	Moritus	45,36
13	Etiyopya	74,30	74	İrlanda	55,66	135	Malta	45,11
14	Liberya	72,16	75	Rusya	55,65	136	Uganda	44,95
15	Grönland	71,49	76	Namibya	55,62	137	Filipinler	44,92
16	Vietnam	71,45	77	Finlandiya	55,20	138	Yunanistan	44,74
17	İsveç	70,22	78	Letonya	55,18	139	Ruanda	44,28
18	Bahamalar	69,80	79	Lüksemburg	54,97	140	Guyana	43,63
19	Benin	69,70	80	Palau	54,93	141	Bahreyn	43,54
20	St. Lucia	67,40	81	Hong Kong	54,80	142	Meksika	43,46
21	Kamerun	67,19	82	Ekvador	54,63	143	Kongo	43,00
22	Beyaz Rusya	67,10	83	Malezya	54,31	144	Makedonya	42,72
23	Seyşeller	66,86	84	Portekiz	54,07	145	Maldivler	42,19
24	Kuzey Mariana	66,56	85	Moğolistan	53,95	146	Moldova	41,01
25	Makao	66,30	86	Slovenya	53,81	147	İtalya	40,94
26	San Marino	66,08	87	Lihtenştayn	53,10	148	Gabon	39,91
27	Gana	65,52	88	Brezilya	52,93	149	Monako	39,80
28	Grenada	65,40	89	Ermenistan	52,76	150	Guatemala	39,20
29	Yeni Zelanda	65,37	90	Slovakya	52,67	151	Fiji	38,55
30	Çin	63,73	91	BAE	52,64	152	Tuvalu	38,34
31	Botsvana	63,22	92	İspanya	52,63	153	Laos	36,54
32	Barbados	63,06	93	Kore Cumhuriyeti	52,60	154	Bangladeş	36,35
33	Nijer	62,97	94	Japonya	52,50	155	Sri Lanka	35,77
34	Azerbaycan	62,90	95	Çekya	52,29	156	Senegal	34,50
35	İsviçre	62,61	96	Endonezya	52,17	157	Malavi	34,49
36	Dem. Kongo	62,53	97	Yeşil Burun	52,15	158	Libya	33,76
37	Peru	62,23	98	Fransa	51,39	159	Kiribati	33,57
38	Norveç	61,44	99	Gambiya	50,45	160	Türkiye	33,53
39	Doğu Timor	61,37	100	Mali	49,95	161	Bosna Hersek	32,44
40	Kanada	61,30	101	Kuveyt	49,89	162	Porto Riko	31,93
41	Togo	61,24	102	Arnavutluk	49,76	163	Samoa	31,48

42	Tayland	60,18	103	Panama	49,74	164	Umman	29,75
43	Avustralya	59,84	104	Fildişi Sahilleri	49,54	165	Marshall Adaları	29,04
44	Singapur	59,82	105	Bulgaristan	49,52	166	Sudan	28,33
45	Paraguay	59,46	106	Trinidad Tobago	49,50	167	Moritanya	28,03
46	Bolivya	59,35	107	Venezuela	49,38	168	Zambiya	27,81
47	İsrail	59,26	108	Şili	49,25	169	Tunus	26,14
48	Yeni Katalonya	58,91	109	Dominik Cum.	49,21	170	Fas	23,72
49	Hollanda	58,80	110	Fransız Pol.	49,06	171	Hindistan	23,35
50	Aruba	58,8	111	Belize	48,81	172	Mısır	21,98
51	Katar	58,43	112	Belçika	48,72	173	Pakistan	21,86
52	Burkina Faso	58,29	113	Nijerya	48,58	174	Afganistan	21,17
53	Danimarka	58,24	114	Güney Afrika	48,43	175	Suudi Arabistan	20,10
54	Gürcistan	58,20	115	Polonya	48,43	176	İran İslam Cum.	17,43
55	Jamaika	58,00	116	Haiti	48,40	177	Kosova	16,28
56	Birleşik Krallık	57,76	117	Macaristan	48,37	178	Suriye	14,80
57	Küba	57,30	118	Nikaragua	48,05	179	Cezayir	13,46
58	Lesoto	57,28	119	Arjantin	48,01	180	Ürdün	12,60
59	ABD	57,08	120	Myanmar	47,72	181	Irak	11,18
60	Estonya	57,07	121	Papua Yeni Gine	47,68	182	Yemen	6,04
61	Kıbrıs	56,82	122	Surinam	47,65			

Kaynak: Dünya Bankası

Dünya Bankası'ndan alınmış kadın işgücüne katılım oranı ülke sıralamaları, 2010-2017 yılları arasını kapsayan en güncel veriler Tablo 5'te verilmiştir. Tablonun ilk sıralarında genellikle Afrika ülkeleri yer almaktadır. Birçok Afrika ülkesinde kadının işgücüne katılım oranının yüksek olması, bu ülkelerde yoksulluğun yüksek olduğunu göstermektedir. Afrika ülkeleri dışında yine ilk sıralarda İzlanda ve İsveç yer almaktadır. Tablonun son sıralarında ise Arap ülkeleri çoğunluktadır. Türkiye %33,53 oranıyla 182 ülke arasında 160. sırada yer almaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO), 2018 yılında yayınlanan "Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm, Kadın İstihdamına İlişkin Eğilimler Özeti"ne göre, dünyada 15 yaşın üstündeki toplam kadın nüfusu içinde iş gücüne katılım oranı %48,5 olarak belirlenmiştir. Bu oran hala erkeklerin %26,5 puan gerisinde kalmaktadır. 2018 yılı verilerine göre, Türkiye'de kadının iş gücüne katılım oranı %32 olarak hesaplanmıştır. Erkeklerde bu oran %75 olarak belirlenmiştir. Özellikle Türkiye gibi, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerdeki kadın ve erkek iş gücüne katılım oranları arasındaki uçurumu, kadının toplumdaki rolüne bağlamak mümkündür (ILO Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm, 2018).

4.3. Küresel Cinsiyet Açığı Raporu

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ölçümlemekte verimli olan bir diğer kaynak da her yıl Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından hazırlanan Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu'dur. Endeksin temel indikatörleri; *ekonomik katılım ve fırsatlar, eğitimsel kazanım, sağlık ve hayatta kalma* ve son olarak *politik güçlendirmedir*.⁴ Ekonomik katılım ve fırsatları ölçmek için, *kadının iş gücüne katılım oranı, benzer işi yapan kadın ve erkeğin ücret eşitliği, üst düzey yönetici pozisyonundaki kadın ve erkek oranları* gibi değişkenler incelenmektedir. *Eğitimsel kazanımın* ölçülmesinde, *kadın ve erkeklerin okuryazarlık oranları* ile *ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde eğitimini tamamlamış kadın ve erkeklerin oranları* incelenmektedir. Sağlık ve hayatta kalma için, *doğumdaki biyolojik cinsiyet oranları* ile *kadın ve erkeklerin sağlıklı yaşam beklentileri* esas alınmaktadır. Son olarak politik güçlendirmenin hesaplanmasında, *parlamentodaki kadın koltuk sayısının, erkek koltuk sayısına oranına, bakanlık düzeyindeki kadın erkek oranına ve kadın devlet başkanlarının ortalama görev süresine* bakılmaktadır.

Tablo 6 Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Sıralaması, 2018

Sıra	Ülkeler	Değer	Sıra	Ülkeler	Değer	Sıra	Ülkeler	Değer
1	İzlanda	0,858	51	A.B.D.	0,720	101	Malezya	0,676
2	Norveç	0,835	52	Peru	0,720	102	Macaristan	0,674
3	İsveç	0,822	53	Avusturya	0,718	103	Çin	0,673
4	Finlandiya	0,821	54	Şili	0,717	104	Paraguay	0,672
5	Nikaragua	0,809	55	Botsvana	0,715	105	Nepal	0,671
6	Ruanda	0,804	56	Uruguay	0,715	106	Fiji	0,669
7	Yeni Zelanda	0,801	57	Kamerun	0,714	107	Guatemala	0,668
8	Filipinler	0,799	58	Moğolistan	0,714	108	Hindistan	0,665
9	İrlanda	0,796	59	Hırvatistan	0,712	109	Moritus	0,663
10	Namibya	0,789	60	Kazakistan	0,712	110	Japonya	0,662
11	Slovenya	0,784	61	Lüksemburg	0,712	111	Belize	0,662
12	Fransa	0,779	62	Bosna Hersek	0,712	112	Malawi	0,662
13	Danimarka	0,778	63	Romanya	0,711	113	Maldivler	0,662
14	Almanya	0,776	64	Venezuela	0,709	114	Sierra Leone	0,661
15	Birleşik Krallık	0,774	65	Ukrayna	0,708	115	Kore	0,657

4 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'nin aksine, Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu'nda değer bire yaklaştıkça eşitsizlik azmakta, değer sıfıra yaklaştıkça da eşitsizlik artmaktadır.

16	Kanada	0,771	66	Makedonya	0,707	116	Gine	0,656
17	Letonya	0,758	67	Singapur	0,707	117	Etiyopya	0,656
18	Bulgaristan	0,756	68	Honduras	0,706	118	Benin	0,654
19	Güney Afrika	0,755	69	Karadağ	0,706	119	Tunus	0,648
20	İsviçre	0,755	70	İtalya	0,706	120	Gambia	0,642
21	Barbados	0,753	71	Tanzanya	0,704	121	B.A.E	0,642
22	Kosta Rika	0,749	72	Yeşil Burun A.	0,702	122	Butan	0,638
23	Küba	0,749	73	Tayland	0,702	123	Tacikistan	0,638
24	Litvanya	0,749	74	Dominik Cum.	0,701	124	Doğu Timor	0,638
25	Bolivya	0,748	75	Rusya	0,701	125	Angola	0,633
26	Laos	0,748	76	Kenya	0,7	126	Kuveyt	0,63
27	Hollanda	0,747	77	Vietnam	0,698	127	Katar	0,629
28	Beyaz Rusya	0,747	78	Yunanistan	0,696	128	Cezayir	0,629
29	İspanya	0,746	79	Surinam	0,695	129	Burkina Faso	0,629
30	Bahamalar	0,741	80	Esvatini	0,694	130	Türkiye	0,628
31	Burundi	0,741	81	Lesotho	0,693	131	Fildişi Sahilleri	0,627
32	Belçika	0,738	82	Çekya	0,693	132	Bahreyn	0,627
33	Estonya	0,734	83	Slovakya	0,693	133	Nijerya	0,621
34	Arnavutluk	0,734	84	Madagaskar	0,691	134	Togo	0,618
35	Moldova	0,733	85	Endonezya	0,691	135	Mısır	0,614
36	Arjantin	0,733	86	Kırgızistan	0,691	136	Moritanya	0,607
37	Portekiz	0,732	87	El Salvador	0,69	137	Fas	0,607
38	Sırbistan	0,73	88	Myanmar	0,69	138	Ürdün	0,605
39	Avustralya	0,73	89	Gana	0,688	139	Umman	0,605
40	Kolombiya	0,729	90	Bruney	0,686	140	Lübnan	0,595
41	Ekvador	0,729	91	Malta	0,686	141	Suudi Arabistan	0,59
42	Polonya	0,728	92	Kıbrıs	0,684	142	İran	0,589
43	Uganda	0,724	93	Kamboçya	0,683	143	Mali	0,582
44	Jamaika	0,724	94	Senegal	0,682	144	Dem. Kongo	0,582
45	Panama	0,722	95	Brezilya	0,681	145	Çad	0,58
46	İsrail	0,722	96	Libya	0,681	146	Suriye	0,568
47	Zimbabve	0,721	97	Azerbaycan	0,68	147	Irak	0,551
48	Bangladeş	0,721	98	Ermenistan	0,678	148	Pakistan	0,55

21. Yüzyıl'da Eşitsizlikler Üzerine Bir Değerlendirme

49	Mozambik	0,721	99	Gürcistan	0,677	149	Yemen	0,499
50	Meksika	0,721	100	Sri Lanka	0,676			

Kaynak: Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu, 2018

2017 yılı raporuna göre Türkiye, 144 ülke içerisinde 131. Sırada yer almaktadır. Toplumsal Cinsiyet ayrımcılığına en az şekilde maruz kalarak listenin ilk sırasında yer alan ülke İzlanda olmuştur. Öte yandan, ayrımcılığın en üst düzeyde yaşandığı ülke ise Yemen'dir. Türkiye, iş gücüne katılımdaki uçurumu kapatma ve mesleki ve teknik rollerde de bir önceki yıla göre ilerleme kaydetmiştir. Parlamentoda görev alan kadın sayısında da artış gözlenmiştir. Fakat, Türkiye'de, benzer işleri yapan kadın ve erkeğin ücretlerindeki eşitsizlik bir önceki yıla göre artmıştır. Türkiye'nin 2017 yılı puanı 0,62 olarak hesaplanmıştır. 2006 yılına ait puan ise 0,585'tir. Dolayısıyla, Türkiye'nin 11 yıl içerisinde gelişme gösterdiği söylenebilmektedir. Türkiye, özellikle üst düzey yönetici pozisyonundaki kadın oranlarında ve politik güçlendirmede eşitliğe çok uzaktır. Türkiye'nin ekonomik katılım indikatörüne göre puanı 0,47 iken dünya ortalaması 0,58'dir ve 144 ülke arasında 128'inci sıradadır. Türkiye'nin eğitsel kazanım indikatörüne göre puanı 0,97 iken dünya ortalaması 0,95'tir ve 144 ülke arasında 101'inci sıradır. Sağlık indikatörüne göre ise puanı 0,98 ve dünya ortalaması 0,96'dır ve 59'uncu sıradadır. Son olarak politik güçlendirme indikatörüne göre Türkiye'nin puanı 0,09, dünya ortalaması 0,23'tür ve 118'inci sıradadır.

Dünya genelindeki kamu kurumlarında, kadınlarda cam tavan sendromu görülmektedir. Cam tavan sendromu, çalışma yaşamındaki kadınların belirli bir mertebenin üzerine çıkmalarına engel olan olguların bütünüdür. Dünyada 144 ülkenin sadece 17'sinin devlet başkanı kadındır ve son 50 yıl içinde dünya genelinde kadınların devlet başkanı olarak ortalama çalışma süresi yaklaşık 2 yıl olarak hesaplanmıştır. Parlamentodaki kadın koltuk sayısında dünya ortalaması %24 iken, Ruanda'da bu oran %61,3'tür ve Ruanda, dünyada parlamentoda en fazla kadın koltuk sayısına sahip olan ülkedir. Böylelikle, düşük gelirli ülkeler arasında yer alan Ruanda, Küresel Cinsiyet Açığı Raporu'nda 4. Sırada yer almaktadır.

5. Sonuç

Eşitsizlik, yüzyıllardan beri insanların ortak problemi olmuştur. Jean-Jacques Rousseau, Dijon Akademisi'nde *insanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağı* üzerine yaptığı bir konuşmada; "En güçlüler ya da en zavallılar kendi güçlerini ya da kendi gereksinimlerini başkalarının malı üzerinde bir tür hak, kendilerine göre mülkiyet hakkıyla eş değer bir hak haline getirdikleri için bozulan eşitsizliği korkunç bir kargaşa izledi." demiştir (Rousseau, 2018, s.150).

Özellikle, Neo-liberalizm sonrasında eşitsizlik giderek artmış ve 21. yüzyılın en büyük sorunu haline gelmiştir. Neo-liberalizmle sağlanan ekonomideki serbestlik, küreselleşmeyi beraberinde getirmiştir. Küreselleşme ise bireyler ve toplumlar arasında dengesizlikler

yaratmıştır. Böylelikle, ekonomilerde gelir dağılımlarındaki eşitsizlikler artmıştır. İlk bakışta yalnızca ekonomik bir sorun gibi görünen gelir adaletsizliği, özünde hem ekonomik hem de toplumsal bir sorundur. Bireylerin sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için güçlerinin olmaması toplumsal sorunları doğurmuştur. Neo-liberal politikaların getirisi olarak dış ticarete serbestleşme, küresel ekonomideki istikrarsızlığın kaynağını oluşturmuştur. Zenginlerin daha çok zenginleşmesi, fakirlerin ise daha çok fakirleşmesi bireyler ve toplumlar arasındaki gelir eşitsizliğini daha da fazla arttırmıştır. Bununla birlikte, bölgesel ve sektörel eşitsizlikler de artmıştır. Pozitif dışsallıklara sahip bölgelerde gelişmişlik düzeyi hızla artarken, geri kalan bölgelerdeki gelişmişlik düzeyi değişmemiş ya da gerilemiştir. Aynı şekilde, sanayileşmenin hız kazanmasıyla gelişmiş ülkelerde sanayiye dayalı bir büyüme yaşanmış, sanayinin ülke ekonomisine katkısı da giderek artmıştır. Öte yandan Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise hizmet sektörünün milli gelirdeki payı sanayinin üzerinde seyretmiştir. Ülkelerin kalkınmışlık düzeylerine bağlı olarak, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri de ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Eşitsizliklerin, Türkiye ve dünya çapında başta azaltılması ve sonrasında tamamen giderilmesi için mutlaka uluslararası iş birlikleri gerekmektedir. Ülkelerin ve ulusal ve uluslararası kuruluşların eşitsizliklere karşı önlem almaları gerekmektedir. Zira, eşitsizlik sadece fakirlerin değil toplumun bütününe ortak bir sorundur.

Kaynakça

- Alvaredo, F., Chancel, L., Saez, E. ve Zucman, G. (2019). Dünya Eşitsizlik Raporu (Çev. H. K. Cimitoğlu). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Dünya Bankası Veritabanı. Erişim adresi: <https://data.worldbank.org/> (Erişim tarihi: 21.06.2019).
- Dünya Ekonomi Görünümü, (2018). Uluslararası Para Fonu. Erişim adresi: <https://www.who.int/gender-equity-rights/understanding/gender-definition/en/> (Erişim tarihi: 10.08.2019).
- Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm: Eğilimler 2018. (2018). Uluslararası Çalışma Örgütü. Erişim adresi: https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_615726/lang--tr/index.htm (Erişim tarihi: 17.08.2019).
- Ekonomik Özgürlük Endeksi, 2019. (2019). Kültürel Miras Vakfı. Erişim adresi: <https://www.heritage.org/index/heatmap> (Erişim tarihi 13.08.2019).
- Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2016. (2017, Eylül). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, 24579. Erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24579>
- Gender Inequality Report, Gender Inequality Index. (2013). UNDP. Erişim adresi: <http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index> (Erişim tarihi: 02.07.2019).
- Global Gender Gap Report. (2018). World Economic Forum. Erişim adresi: <http://www3>.

21. Yüzyıl'da Eşitsizlikler Üzerine Bir Değerlendirme

- weforum.org/docs/WEF_GGGR_2018.pdf (Erişim tarihi: 04.07.2019).
- Human Development Report, 2018 (2018). UNDP. Erişim adresi: <http://hdr.undp.org/en/composite/HDI> (Erişim tarihi: 04.07.2019).
- Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi, 2018. (2018). UNDP. Erişim adresi: http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/2018-kueresel-cok-boyutlu-yoksulluk-endeksi--cbye--sonuclar.html (Erişim tarihi: 01.07.2019).
- Global Competitiveness Report, 2018. (2018). World Economic Forum. Erişim adresi: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2018/> (Erişim tarihi: 14.08.2019).
- Legatum Prosperity Index, 2018. (2018). Legatum Institute. Erişim adresi: <https://www.prosperity.com/rankings> <https://www.prosperity.com/rankings> (Erişim tarihi: 13.08.2019).
- Millenium Development Goals. (2000). UNDP. Erişim adresi: https://www.undp.org/content/undp/en/home/sdgoverview/mdg_goals.html
- Saad-Filho, A. ve Johnston, D. (2014). Neo-liberalizm: Muhalif Bir Seçki (Çev. Ş. Başlı ve T. Öncel). İstanbul: Yordam Kitap.
- Sustainable Development Goals. (2016). UNDP. Erişim adresi: <https://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals.html>